

SZÉKELYSÉG

A SZÉKELYFÖLDET ÉS NÉPÉT ISMERTETŐ HAVI FOLYÓIRAT.
REVISTĂ LUNARĂ PENTRU DESCRIEREA SECUIMEI.

Dosarul No. Inreg. 1019-1938. Tribunalul Odorhei.

Szerkesztő—Redactează:
BÁNYAI JÁNOS

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Odorhei.
Redacția și administrația: Odorhei.

A JÓTÉKONY SZESZ.

Megfordult a világ kereke s az eddigi antialkoholista propaganda helyett kezdenek hivatalosan is a szeszfogyasztás javára dolgozni. A kérdés közgazdasági oldalához most nem szólnunk, bár annak az erőszakolt irányát is alapos kritika alá vehetnők, de ha már az alkoholpártolás a divat, mi is álljunk be a farkasokkal ordítók közé, mert ez kényelmesebb!! Ha eddig az alkohol káros hatásáról beszélgettünk, találunk mi indokot az előnyeinek a kiemelésére is!

Ezen a téren megint nem említjük a kérdés gazdasági és ipari oldalát!

A mai modern világban az egyének szellemi és erkölcsi tulajdonságainak a kivizsgálására rengeteg sok szerszámmal hatalmas laboratóriumokat rendeznek be! Pedig az alkoholban van egy igen egyszerű és hatásos eszközünk e célnak megfelelő.

Az iszákos emberek jellemgyengességüknél fogva közhitvati és bizalmi állásaikban teljesen értéktelenek s ezért van, hogy magánvállalatok igyekeznek rajtuk hamar tudni. Az iszákos ember családi élete is rettenetes dolgokat takar, s ez egy kis megfigyeléssel az asszonyra vet sajnálatos képet, főként mikor egyideig józan életű embereket látunk a szesz hatalmában!

Sokkal kevesebbet tudnánk embertársainkról, ha valamennyien józanéletűek volnának!

ELŐFIZETÉS egy évre: 100 lej (Tanügyiék, lelkészek, nyugdíjasok s a turista-egyesületek igazolt tagjainak 60 lej.) Pengőben 5 (kdv 4 P.) Magyarországiak előfizetéseit elfogadja a Studium könyvkereskedés Budapest, IV. Kecskeméti-ut 8, amely címre legcélszerűbben a 4041 sz. postatakarékpénztári csekkszámlával küldeni a minden postahivatalnál beszerezhető bianco befizetési lapok útján.

Befizetéseket elfogad a Könyvnyomda R.-T. Odorhei.

Vidékiek Vinczeffy Sándor megbízottunk által fizethetnek legkönnyebben.

Hátráléka 1938 december 31-ig.....lei.

Ősök és utódok.

(Gyermekeimnek irtani)

*Élet-úton most indult életnek,
Gond nélkül futó kicsi patakok!
Az átöröklés roppant folyamából
Nektek vajon milyen rész adatott?*

*Letűnt századok távoli ködéből
Milyen színeket hoztok újra fel?
S milyen dallamot zendít veletek
A jelen a múlt hangjegyeivel?*

*Új gyantát izzad a régi dalokhoz
A hargitai fenyőrengeteg;
Viha-szántotta erdélyi rögökből
Egy-egy porszem megéled bennetek.*

* * *

*Kidőlt kópjafás székely temetőben
Porladnak az apátok ősei:
Aratás-vetés, határőrizés
Viharban is jókedvű hősei.*

*Kérges tenyerük az eke szarvát
A köves földbe keményen lenyomta
S mint színes vadvirág a réteken,
Úgy nyílt lelkünkben a mese s a nóta.*

*Mit örökségül adtak fiainknak,
Föld-szerelem volt a sziklás talajon
Megkapaszkodtak millió gyökérrel,
Mint gyér boróka fenn a havason.*

* * *

*Csendben várnak anyátok ősei
A házsongárdi öreg fák alatt;*

*Nem látják meg az új kereszteket
S nem hallják az idegen szavakat.*

*A szombatfalvi kicsi temetőre
A sok százados cserefa vigyáz...
Ott fenn a mohás békesség-tanyán
Nem tudják hogy már rom az ősi ház.*

*Nekik nem fáj az újuló vihar,
A romló ház s a ritkuló sorok,
Örökzöld nő a poraik felett:
Régi urak, papok, profeszorok...*

* * *

*A sirokon friss virág nő a porból.
Ti is, ti is porból vétettetek!
Az életet már rég leélt apák
Szent örökén utódok lettetek.*

*Az, Aki mindent teremtett s akart,
Rajtunk keresztül titeket kötött
A végtelenbe tova-nyúló lánchoz
Két szemnek a jelen s jövő között.*

*Isten tudja, milyen lesz sorsotok,
Lesujt rátok, vagy átölel a karja?
... Ő kovácsolta századokon át
S úgy folytatódik, ahogy Ő akarja...*

A Székelyföldről eltávozott, de el nem szakadt írónő versei már széles körben ismertek voltak, amikor egy kis csokorralót végre *Tavaszból Nyárba* címen önálló kötet alakjában is megjelent. A kötethez a beindító s a kezdő lépéseiben támogató *Tompa László* irt bevezetőt s ezért a *Biróné Váró Éva* költészetének jellemzésére legilletékesebbnek Tompa szavait tartjuk, amely szerint az »egy nyugodt felszínű, tisztaszívű tengerszemre emlékeztet. — A nyugalmas tisztaság megvan nemcsak a költészet tartalmában, az érzések rendjében, hanem a versek formájában is, amelyek maguktól születő természetességgel, közvetlenül fejezik ki Váró Éva mondanivalóit.«

Sivár ötlettelen életünkben sivár a jövő nemzedék élete is!

Ez a gondolat akkor jutott eszembe, amikor az egyik Nőszövetségi tag azzal az indítvánnyal lépett elő, hogy a városi sétatér egyik csendesebb részén, napos helyen, de ahol az árnyék is a közelben van, nyáron az ovoda, iskola hiányában az utcára került gyermekeknek legyen egy játszó helye. Itt semmi nagy költségbe nem került volna egy pár szekér homok oda hordatása, egy hinta felállítása egy deszkából csinált lipinkával. (Ezt akár maga városi hatóság megcsináltatta volna, vagy a Nőszövetségnek nem okozott volna nagy anyagi gondot a beállítása. Csak meg kellett volna indítani a folyamatot a kivitelhez!)

Ezt a bölcsebb tagok egyszerűen megvalósíthatatlannak tartották, mert szerintük *megfelelő* jó ruha nélkül (!) a szegényebb néposztály úgy sem küldhetné ki oda a gyermekeit.

Nem jutott eszükbe az, hogy itt gyermekről van szó és nem osztályról s ruháról s más nyavalyánkról! Szeretném azt látni, hogyha egy ilyen játszási alkalom van nem megy-e oda a városnak, ami ép-kézláb gyermeke van!

Ezt a tervet, ha kiegészítenők azzal, hogy hány jóézésű s gyermeket szerető lány, asszony akadna, aki egy félnap (14 személy csak akad egy városban) vállalná a gyermekek szemmel tartását, sőt ha kedve volna még a velük való foglalkozást is!! Milyen nemes irányba telerődne a jövő nemzedék fejlődése. Ennek a beindítása után fokozatosan holmi tej akcióval stb. lehetne e megkezdett munkát kiegészíteni.

Falu helyen természetesen másformában, de nagyon áldásosan lehetne megoldani a gyermek menhely dolgot. Mennyi szerencsétlenség, tűz s más baj volna elkerülhető, amivel az ujságok tele vannak s még sem tanulunk, mert az ilyen foglalatatoskodást a jótékony egyleteink csak igen ritka helyen vették kezükbe. Tisztán csak a szegény kérdés a ténájuk, de a jövőnk fontossága sablonaik közé nem került be! Igen szép a szegényekről s az aggokról való gondoskodás, de még is csak elszomorító, hogy még a kiáltó példákön sem tudunk okulni akkor, amikor az olasz és német nemzet meseszerű haladásának az alapja a jövő nemzedék, a gyermek sorsának öntudatos irányításában van. Hát még mindig nem vesszük észre, hogy a részeges, bicskázó, a közvagyonnal, értékekkel nem törődő, sőt romboló szellemnek az átka ott csirázik a gondozás, felügyelet nélkül hagyott gyermek utcai elvadult életében. Ne akadna senki, ki e kérdésünknek általános szervezésével vagy beindításával példát adjon?!

Százév előtti iskoláztatás.

Érdekes közművelődési és néprajzi ismertetést közöl néhai *Koncz J.**) a falusi iskoláztatási körülményekről, amelyeket, mint a böződi gyerekkori emlékeit mentette át.

Iskolábajárokról 1809—1817-ig van említés a Liber ekklesiae-ben. Ezek száma 16—35 között váltakozott. Fiuk rendszeren többen voltak, mint a leányok. Tanultak szent historiát, olvasást, írást, éneket, számolást. A harminczas években Szent-Márton napkor a pap kihirdette a szószékből, hogy a tanítás kezdetét veszi és a szülők küldjék fel gyermekeiket az iskolába. Jó reggel, virradatkor vett és vitt minden gyermek egy szál fát kezébe, s abból tüzet kellett csinálni a klassis kandallójában. Az iskola kapuján belépéskor hangosan köszöntöttek a tanulók a mestert e latin mondókával: »Bonum mane humanissime Domine praeceptor.« Mikor mind begyűltek a tanulók, bejött a mest'uram és felkérdezte a leczkét, olvastatott, syllabizáltatott. A nagyobbak Cellarius grammatikájából tanulták a declinatíot, a »fabat«. Az írás fatáblán történt, mely egy mosósúlyoknál hosszabb és szélesebb, lapát alakú lapoczká volt. Minden gyermeknek volt fatáblája, arra írt kettős lineába. Azután levakarta késsel, bicsokkal, vagy üvegdarabbal s valami sárga növényvirággal (?) kisimitotta, hogy a vakarás által keletkezett redő vagy egyenetlenség eltűnjék és sima legyen a tábla, s a toll ne akadozzon rajta. Az író tollat, a libáknak ősszel elhullatott, összeszedett szárnytollai szolgáltatották. Mikor azok elfogytak, a megölt libák szárnyaiból csinált tolluseprűk kitépett vastagabb vezértollai nyujtottak pennát a kis kezdő gyermek diákocskáknak. A lágyabb tollakat tüzes hamvas parázsban megforgatva edzés által keményebbé tették. Akkor átadták mest'uramnak az írásra elkészítés végett. Aptálás volt az elkészítés műkifejezése. A mester megaptálta a tollat, meghasította s a jobb kéz felől való részét kissé szélesebbnek hagyta ezen szabályozó öt-méretű vers szerint :

Dextera pars calami latior esse debet.

Tintát az üst külső fenekéről levakart s vízzel vegyített kormos víz, vagy vizes korom szolgáltatott. Ezenkívül a megtört fagyalbogyó leve. Ez már haladás volt.

A vizsga rendszeren virágvasárnapján délután volt a templomban. Vizsga végével a mester felment a szószékre s almát, diót, aszaltszilvát szórt le a gyermekek közé. És volt kapkodás, mászkálás, dulakodás a gyermekek előtt kedves csemegék iránt.

Tavasszal a melegebb napokon, szombat délután játék volt a kőfallal kerített czimteremben : labdázás, bakugrás és katonásdi játék is.

*) Adatok a böződi ev. ref. egyházközség történetéhez. 1905

A modern építkezésnek új fordulatot adott egy székely találmány.

Hírlapjainkban a tavasz folyamán a következő sokat mondó közlemény jelent meg.

»Albert János vegyész-mérnököt most avatták fel a budapesti műegyetemen vegyész doktorrá. A fiatal kutató a „Nagybányai Ujlaki Egyesült Iparművek r. t.” műszaki igazgatója.« Kutatásának eredménye a műszaki világban nagyjelentőségű kovasav-mészvegyületből álló, hőt és hangot jól szigetelő, burkoló téglá, amelynek nyers anyagához ép a székelyföldi nemrégben felfedezett diatomaföld szolgáltatná a legalkalmasabb anyagot s amelynek az itteni helyben való felhasználására Albert találmánya révén nagy eshetőségeink vannak.

Az Albert János találmányának e nagy sikere röviden vázolja a következőkben van. A mai modern építészet az anyag spórlás és az épületek emeletszámainak szaporításával fel kellett hagyjon a régiek várszerű tömör építkezésével. A falak levékonyításával azonban olyan nehézségek merültek fel, hogy szükségessé vált a régi anyagok helyébe újakat állítani s meg kellett küzdeni amellett a hő és hangszigetelés követelményeivel is.

Az anyagkeresés megfelelő útján jutottak el a diatomaföldhöz. Ehhez kötő anyagnak a meszet vették. Így tulajdonképpen egy nagyon könnyű fajsúlyú műkővet állítottak elő, amely a feltételeknek tökéletesen megfelelt volna, ha apró kis hibák nem akadályozzák az általános alkalmazását.

Igazában Albert Jánosnak sikerült a kérdést megoldani. A nátronlúg alkalmazásával ugyanis ő olyan átmeneti állapotot hozott létre a vegyi átalakulások menetében, amely minden tekintetben megfelelt egy fizikailag kifogástalan szigetelő anyagnak a képződéséhez. A találmány jelentőségét eléggé jól megérteti velünk egy pár adata a végzett kísérleteknek. Egy szabványos téglá súlya *ebből* az anyagból 400 g. (a rendes téglá 4000 g. súlyú). A hőszigetelésére jellemző, hogy a diatoma anyagból készült 1 cm. vastag fal egy 16 cm. vastag (fél-téglá a közönséges építkezésnél) égett agyagtéglá képességével egyenlő. A diatomás téglából készült falból, a hangszigetelés szempontjából elegendő egy 9 cm. vastag fal, a rendes építkezéseknél használt 30 cm.-es fallal szemben (téglá vastagság).

Vizfelszívó képessége kisebb, mint a közönséges tégláé. *Buzágh Aladár dr.* méltán jegyzi meg Albert találmányának ismertetésénél, hogy »nemzetközi viszonylatban is első e készítmény, mely a követelményeknek kifogástalanul megfelel. Valóban megelégedésünkre szolgálhat, hogy e közérdekű technikai kérdést magyar mérnök oldotta meg.« (Term. T. Közl. Bpest. 1936) Most tudtuk meg, hogy Albert aranyosszéki atyánk fia.

Vizi dió a Székelyföldön.

A Székelyföld első részletes leírója, a székelyudvarhelyi születésű s csikkozsmási plebános *Lakatos István* latinnyelvű kézirati munkájában (megvan a Magyar Nemzeti Múzeum Kézirattárában 324 sz. alatt. — Szép és részletes ismertetést adott róla *dr. Boga Alajos* a „Székelyföld történetirója a XVII. században“ c. doktori értekezésében. Kolozsvár, 1914) megemlíti, hogy a homoródszentpáli tóban vizi diót (*nuces aquaticae*) szedtek, épígy Gernyeszegen, amit a nemesség csemege gyanánt fogyasztott. Ezt az adatot Lakatostól átveszi *Bzenszky Rudolf* jezsuita atya s még tovább *Fasching* is 1743-ban (Nova Dacia) és *Benkő József* is, aki a Transylvaniáról szóló munkájában (I. 1778) szintén felemlíti!

A latinos és növény fordításából vehető vizi dió név még ismeretes e vajjon itt a Székelyföldön?? Nagy a valószínűsége ugyanis, hogy ezalatt az elnevezés alatt tulajdonképp a nagy vizek mentén közönséges *vizi sulyom* (*Trapa natans*) értendő, amelyről bizon hivatalosan irodalmi adatunk a székelyföldi előfordulásáról nincsen. Egyedül *Moesz Gusztáv* gyűjtötte Árapatakán 1905 ben az Olt kiöntéses mocsarában. (Említi Rétyi Nyirről írott munkájában: Magyar Botanikai Lapok IX. évf. 1910). Valószínű, hogy előfordul egyebütt is.

Érdemes volna utána nézni, mert ahol elő szokott fordulni, ott a lakósság a nemes gesztenye gyanánt eszli Vajjon most hogy nevezi a nép?

Egy észrevétlen elfutott 100-as évforduló.

Utólag került a kezünkbe*) — A' Sz. Udvarhelyi Társalkodó Egyesület Alaprendszabályai — amelynek alapján tudtuk meg, hogy a 48 as idők után alapított Kaszinónak története visszanyulik a Széchenyi indítékai nyomán megalakult olvasó körök legelső közé. (Megelőzte a kolozsvárit!) Érdekesnek tartjuk a paragrafusok egy némelyikét idézni. 13. »A Casinóba csupán a' következő társasági játékok engedtetnek meg: L'hombre—Wheist—Tarok—Mariage—Preference—Piquet—Ecartee—Calabra—Casino...« 17. »Az olvasó szobába a' pipázás tilalmaztatik...« 19. »A köszönetések, 's több efféle ok nélküli külsőségek, melyek a' szabad társalkodást unalmasan bilintselik költsönösen el elengedődnek.« — 21. »A' Casino télben reggeli 8 órától éjjelig 12 óráig; nyárban regeli 6 órától éjjeli 12 óráig mindig nyitva...«

Szokatlan, hogy az alapszabályok végén »A' Társalkodó Egyesület (78) s az 1837 esztendőben februáriás 5 én választott igazgató bizottság tagjai is fel vannak sorolva. Pálfi Elek, Ugron István, Szombatfalvi József igazgatók, Keller János Titoknok, Kis István Tárnok és még 12 tag.

*) A Ref. Kollégium Könyvtára. P 404 sz, a.

Egy „kénfalvi“ székely vitéz 150 éves imakönyve.

A Siculicidium után a székely határezredeknek nem csak harcászati, hanem vallási téren is oktatásban részesítették a táborokban.

Világos bizonyítéka ennek egy 1782 évben, az akkori Gyergyószéki Kilyénfalván íródott imakönyv. A könyv — amelyet minden biztonnal a katonaság számára íratott meg a feleségével »ama keresztény katoná : ki ezen nemes székely hadi rendnek, 's hazai és tábori környül állásainak lelki vitézkedéseihöz alkalmaztatott« — 180 oldalas szép bőrbe kötött példány. Sajnos, könyv címlapján magát »keresztény katonának« nevező egyénnek, aki »Reggeli, Nappali, és Estvéli aitatosságával, minden születési, és eskütt kötelességeit izesebbé, és gyümölcsösebbé tenni szomjuhozott«, sem pedig a könyv írójának »Keresztény katonáné« nak nevét nem sikerült eddig felkutatnom. 1785 ben nyomtatták a könyvet Kolozsváron, a püspöki betűkkel Hofinger püspöki titkár jóváhagyása mellett.

Betűi formásak és jól olvashatók. Az imák szövege gyönyörű nyelvezettel íródott, a székely tájszólásnak még árnyalata sem fordul elő. Istent dicsőítő szebbnél szebb jelzők, kerek értelmes mondatokban vannak kifejezve.

Tartalma három részből áll : Reggeli, nappali és esti könyörgésekből. Az első részben a gazdák és gazdaasszonyok imáin kívül, külön a katonáknak ír elő úgy »marchban«, mint »szolgálatbani« imákat. Azután ugyancsak az első részben a »Katonáné«-nak ír külön imádságot. Az első rész végén utasítást ad arra, hogy déli és esti harangszókor térdre esve kell imádkozni, ha pedig szolgálatban van az illető katoná, úgy elmélkedjen vagyis mondja el szívében az urangyalát.

A második részben, ahol a nappali imákat írja le, a mise imák után l »Hogy jó keresztény hadi emberek maradassunk« c. ima van. Ugyancsak a második részben a hadi vezérekért és tisztékért, ír külön imákat. Külön részt szentel a táborba indulás alkalmára is : »Mikor kevés számmal ütközetre kell mennünk, vagy azt megállanunk. Közösleg akár minémű csatára megyünk. Mikor ostromnak megyünk Mikor ostromoltatunk. A sebbe esetteknek könyörgése. Özvegyek imádsága, kiknek férjek a táborban elesett, és sok más ilyen természetű imádságok.« A hátsó boríték lapjára kesztyű és harisnya kötésének módja van leírva szép kerek írott betűkkel. *Blénessy Alajos.*

»Az Orbán Balázs könyvénél értékesebbet sem előtte sem utána senki sem hagyott mindmáig székely hazájának.« (dr. Persián Kálmán : A lengyelfalvi Orbán bárók. 231. lap.)

Góbéságok.

Nyugszik, mint Jováki.

A falunkban élt jó pár évvel ezelőtt egy gyermek. Valami fogya-
tékossága lévén, tízéves koráig feküdt a bölcsőben állandó sírás köze-
pette. Egyszer a keresztanyja nagy csodálkozására hallgatva kapta.

— Hát most nem sírsz Jováki?

A gyermek ránézett.

— Most egy kicsit nyugszom — felelte flegmatikusan, — de ne
féjjen, mert minyát elkezdem!

Síró gyermekek és panaszkodni szerető emberek pillanatnyi hall-
gatására gyakran használják azóta:

»Nyugszik, mint Jováki.«

Nem szokotálta, mint a borosnyai pap.

Szórakozott, elgondolkodó emberekre nagyon gyakran használt
közmondás mifélek. Eredetét így beszéli édesanyám, ki még Bitán-
akó boldogult nagyanyámtól hallotta.

Fiait készítette Udvarhelyre egyizben a borosnyai pap. Ősz lévén,
irtózatosszékértengelyigérő latyak folyt az utakon. A kocsis indítvá-
nyára három lovat akart fogatni a papné, de ellenmondást nem tűrő
hangon szólt bele a pap.

— Nem kell! . . . Kettő elég.

Az asszony ismerve az utak áldástalan állapotát, na meg aztán
az ura természetét is, befogatta a három lovat. Pár nap múlva, hogy
házaérkezett az ura, büszkén állt elébe.

— Látod asszony? . . . két lóval is jól megjárók!

A tiszteletes asszony megcsavargatta fejét.

— Meg hárommal! — mondta szeliden.

— Ugye? . . . — felelt elgondolkozva az ura. — Látod én ezt
nem is szokotálám.

*

Máskor meg Sepsziszentgyörgyön hetivásár alkalmával nagy szó-
rakozottságában tévedésből a hermáni szász szekereire telepedett. Fel-
nyitotta a láda födelét, kioldozta az asztalkendőt s jóízűen kezdett
falatozni a töltött tyukból. Idejekorán tért vissza a szász. Bámult egy
ideig aztán rákiáltott a falatozóra.

— Szomszéd! . . . Mitcsinál? . . . Ez az én szekerem!

— Ugye? . . . — csodálkozott a pap. — A magáé? . . . No'
lássa e, én igazán nem szokotálám!

Ikafalva.

Szabó Margit.

Vizkereszt felfordulás!

Elhúzták már a delet s nagy izgalommal várták Ábrahám bácsiéknál a keresztet. A néni mindegyre ki-kidugta az orrát a kicsi kapun, de még hire-hamva sincs semminek! Pedig máskor még ebéd előtt el szokott ide jutni!

Semmi neszt nem hallván a csilingelésnek s ebéd ideje is már igen eltöt vala, gondolá Véri né, hogy ahajt tám ebédelnének meg, mert a nem várt késés miatt mind el szárad a finum sült kecske cimer, a nagy ujdonság! Le hamar a keresztváró dolgokat az asztról, sebtiben neki is ültek az ebédnek.

Szomszédban Anti koma észrevéve a dolgot s a minden huncutságot kifundáló esze hamar készen volt a tréfával. Egy-kettőre elé az istalóból a csás ökor csengettyűit s Ábrahámék kapuja fölé közeledve a szokásos módon megrázintja azt! HÜ! Meghallja ott bent az aszszony a csilingelést s a szokásos éneknek — A királyok, királyának, Jézus Krisztusnak... felcsendülő szép dallamát! (Met a vén huncut még erre is rágyujtott!)

Itt a szent kereszt! — Villan át az agyán — s ők ugyancsak szép készüléttel fogadják! — No még csak az kellene, hogy itt találja őket a pelébános ur! — Micsoda csufság lenne az! Ha hire fut, ki nem állják a falu száját! Sok más minden megfordult nagy hirtelen szegény fejében.

Nagy gyorsan fogja az abrosz négy sarkát s úgy, ahogy volt az egész teritéket az ágy alá dugá bé nagy boldogtalanul.

A jó zsiros leves így került megint össze a tyukhusos, mártásos sóbaföttel. A ropogós sült kecskeolló meg a veres cékla levétől ereszkedett meg bánatában. A pompás kürtöskalács pedig Vizkeresztkor kapott keresztelőt a ráömlött bortól!

Egy pillanat s az asztal tisztességgel megterítve, égő gyertyával készen állott a szent pillanatra!

Persze nagy volt a megrökönyödésük a háziaknak, amikor a plebános ur szeliden mosolygó arca helyett, Anti szomszéd kajánul vigyorgó képét látják az ajtóban megjeleni, aki nagy öröme, az ágy alól kicsorgó zsiros lé láttára hamar megértette a helyzetet!

Moldován Mária.

»Töltsön meg valaki a' Hargita havassán két zsákot gombával, egyiket nevezze felső országi (külső) másikat Hargitai gombának, majd mi betse sem fog lenni az utolsóknak az első zsák gomba mellett.«
Nyálas F. 1880.

*Óh nyavalyás székely, bizony téged szánlak,
Fő s vice lisztek az hátadon szántnak.*

Br. Apor Péter tréfás verseiből az 1700-as évek elejéről.

Székelyszótár.

Tájszók az udvarhelymegyei Székelymúzsna (Mujna) községben.

Nagy Gabriella gyűjtése.

ánkó, tabajdok — ügyetlen
 bucorog, bódorog — csavarog
 bükken (pl. le bükken) — leesik
 lükken — hirtelen előtűnik
 zoppan — becsapódik pl. ajtó
 celleng, ánkál — álingál
 dögönyöl — ütlegel
 ételődik, itélődik — megszól, le
 szól, (kritizál) bírál
 fil — fül
 fössing — szoknya
 gürcöl — kinlódik
 habaró — száj (ne járjon any-
 nyit a habaród!)
 hiricel — hangosan lélezkzik (hu-
 rutos torokból jövő hang a lé-
 legzés alkalmával)
 hánték — héj
 gób — cserepes tűzhely
 kantyukálás — nyakon verés.
 (Megkantyukállak!)
 koslat, kasmatol, sörömpöl, ször-
 pötöl — jó megy
 hangatlan — következetlen
 leptiben — lassan
 lefetyel — sokat beszél
 manyóka — rossz varrás
 námuná — kedv, hangulat
 micc (egy miccre megcsinálom) —
 gyors, gyorsan
 orozkodik — észrevétlenül eljön
 paponya — pirosló-hunyor (or-
 vesságnak használják).
 pöndej — ingalj
 szukánti — fősvény
 szilimánk — gyenge
 szikuma — nagyon kicsi

*Gyergyókilyénfalváról (Chilieni)
 közli Horváth István.*

Aharré — arrafelé
 belékecskekórózik — belefordul
 cüvek — cölöp
 derenducál — zajtcsinál
 eherré — errefelé
 füszküpu — mindenbebelenyuló
 ne füszküpuj Náci! — Mondják a.
 a gyermekre
 gombolyog — gömbölyű
 hid — 1, hiu, 2, hid, a vizen át.
 hocide — hozdcsak ide
 irám — árnyék
 ittegyen — itten
 kas — kosár
 kijed — kend
 kóha — máglyafa
 kókis — kakas
 kucorog — kuporog
 kurti — női téli flanelbuz
 küsdeg — kisebb
 lepíte — lepke (pillangó)
 leszentül — lenyugszik (a nap):
 menyé vót? — mennyi volt?
 minyárt — mindjárt
 nyugossa — nyugtassa
 ottogyan — ottan
 peckelődik — mászkál (izeg,
 mozog)
 pila, pillancs — mécses
 regló — legelő
 solló — sarló, (arató eszköz)
 süfütölés — készülődés (sifitetés;
 ide-oda járkál ok nélkül Három-
 széken.)
 Zsák fottyát, korsó dugáját meg-
 találta! — Mondják az össze-
 illő uj párokra, ha két gyámol-
 talan kelt egybe!

Székelyföld kutatása.

Sötétszürke színű rókák székelyföldi előfordulásáról kaptunk hírt. *Soó Gáspár* az ősszel a dályai (Daia) erdőben lőtt meg egy ilyen, (a prémje kétszer olyan értékű volt mint a közönségesé!) egy másiknak az elejtéséről Marosvásárhely környékéről adtak hírt az újságok. Állítólag az ezüst róka telepekről megugrottakkal való kereszteződésből keletkezettek. (Ilyen ezüst róka telepe van *Vánky Kálmán dr.* nak Odorheiu—Székelyudvarhelyen.)

Hárommázsás medvét lőtt *Windischgrätz Ferenc* herceg a Hargitában május elején a csikjenőfalvi határban fekvő Fábián nevű erdőrészen.

Háromszázados kályha csempe Parajdon. Felfedezője és leírója *Incze Lajos* az 1650-beli szép iparművész emléküinknek. (Pásztortűz. 1939. 177 l.)

A gubacsok elterjedéséről számolnak be *Borza S.* és *Ghiuță M.* a Bulet. Grăd. Bot. Cluj. 1938. 1—4. számában, amelyek közt igen sok székelyföldi adat is van. (Contribuțiuni la studiul și răspândirea cecidelor în România. 67—82 l.) Ép így a gazdasági szempontból fontos, a körtefa és almafán élőket sorolja fel *Ghiuța M.* egy külön kiadott füzetben. (Notițe dela Grăd. Bot. din Cluj. 29 sz.)

A volgai bolgárok írása a székelyek rovásírása volt! (Finnisch-Ungrische Forschungen. Helsinki, XXVI. 1 füzet.)

A beggyezésről illetve pitykőről irtak kimerítő tanulmányt *Bányai Éva* és *Paál Elek* (székelyudvarhelyi és kézdivásárhelyi adatok alapján A Néprajzi Múzeum Értesítője, 1938 324—328 l.)

A szakadati falusi legényközösség ismertetése jelent meg *Schlit-től* a Neue Heimblätter Bpest III. évf. 1—2 f.

Békásszorosból került vizsgálat alá *Molnár György* gyűjtéséből protokalcit, amelyet az Erdélyi Múzeum 4 füzetet „*Ujabb adatok a protokalcit-hoz* cím alatt ismertet *dr. Balogh Ernő*.

A székely közbirtokossági vagyonok eredete, történelmi és jogi fejlődése az ősfoglalástól napjainkig c. alatt egy már régen várt közérdekű munka került ki *dr. Csiby Andor* avatott tolla alul. Megrendelhető a Szerzőnél, Gheorgheni. Ára 100 lei.

Odorheiu—Székelyudvarhelyről irt egy ügyes összefoglaló ismertetést, amely a monografia kivonatnak volna nevezhető, *Haáz Ferenc* az *Ifju Erdély* 2. számában. Örömmel látjuk, hogy a lap az ilyenemű közleményeknek nagyobb helyet szándékozik nyújtani. Ezt a példát kellene kövessék a többi hasonlócélu folyóirataink is (sőt a vidéki hírlapok is!) hisz minden bajunk a magunk nem ismeréséből származik!!

Irodalom.

Adatok a téli néphagyományaink ismertetéséhez c. alatt *Makkai E.* és *Nagy Ö.* hetven néprajzi gyűjtő munkája nyomán, értékes nagy gyűjteményben számolnak be a szép sikerrel megindított mozgalom eredményéről. (Erdélyi Tudományos Füzetek sorozatában jelent meg 200 lapon. Ára 120 lej. Megrendelhető az Erdélyi Múzeum kiadóhivatalában. Cluj, Str. Baron Pop 5.) Székelyföldi adatok: Bodola, Oltszakadát, Feldoboly, Zabola, Székelyföldvár-kocsárd, Böződujfalú, Kibéd, Székelykeresztúr, Alsóbölkény, Ákosfalva, Csittszentiván, Koronka, Lukafalva és Ilencfalva, Magyaró, Mezőkölpény, Mezőpanit, Nagyernye, Nyárádselye, Nyárádszentbenedek, Nyárádszentimre, Nyárádszentlászló, Póka, Szentgerice, Székelybós, Székelycsóka, Székelydália. — *Tavaszi néphagyományaink* gyűjtésének igen ügyes utmutatóját adta ki *Nagy Ödön* az Ifju Erdély kiadásában megjelenő Néphagyományi-Füzetek sorozatának 2. számaként. Igen kívánatos volna, ha ebbe a minden intelligens ember által elvégezhető közmunkában minél többen vennének részt. Részletekre vonatkozóan felvilágosítással szolgál s kérdőíveket küld *Nagy Ödön* ref. lelkész Cluj, Calea M. Foch 38. Ifju Erdély szerkesztősége.)

Tomcsa Sándornak a *Műtét* c. szindarabját nagy sikerrel mutatta be a Kolozsvári Nemzeti Színház ápr. 27. A közönség és a kritika nagy tetszéssel fogadta a darabot. Nagy örömlükre szolgál, hogy a székely anyavárosban lakó szerző a sok apró s mindig nagy tetszéssel fogadott írásai után a nagyobb stílusban is kedvezően mutathatta be magát. Meg vagyunk győződve, hogy e feltűnő siker a Szerző megérdemelt beérkezésének a jelét is mutatja.

Krónikás Füzet sorozat *Fodor István* szerkesztésében egymás után hozza felszínre a Marosszék történelmi adatait. A IV. sorozatának 1—4 számaiban a Marosvásárhely életében jelentős szerepet játszó nagy emberek, kerülnek sorra. (Történelmi arcképcsarnok, A világ vándorai, Híres vásárhelyi orvosok, Püspök sirok fejezetek alatt!)

A budapesti Szent István emlékkiállításán a legértékesebbek közt szerepelt *Benczédi Székely István* krónikája az első magyar nyelven megjelent világtörténet (1559). *Kájoni János* énekes könyve (1676.)

Ignác Rózsa nemcsak kiváló előadóművész, hanem elismert író is. Ezer hold pipacs c. vigjátékát a bpesti Vigszínház fogadta el előadásra s adták elő nagy sikerrel.

Az Erdélyi Gazdasági Egylet ujabban két értékes közérdektű könyvet adott ki. Az egyik a *gyógynövények gyűjtéséről* szól. Írója *Bodor Kálmán*. A másik a *gyümölcsfák kártevőit* ismerteti. Az áruk: 10—10 Lei. Az elsőt a gazdakörök vezetőinek, tanítóknak és lelkészeknek ingyen küldik meg. (Cluj, Str. Regala 16.)

Lapszemle.

Baróti Szabó Dávid születésének 200 éves évfordulója alkalmával ujtja fel a székely irodalom történet nagy emberének az emlékéit a *Székely Közélet*. (9. sz.)

Molnár Józsiás emlékéit idézi fel a *Csiki Lapokban dr. Molnár Dénes*. A székely fajtája igazi munkásának példás életét nagy szükségünk van újra meg újra látnunk. Sok kellene még a közéletért áldozatot hozókból, most különösen, amikor sokan ép az ellenkezőjét csinálják. (De számon tartjuk ezeket.)

Az orvosellátás igen fontos problémáját világítja meg pontos statisztikai adatok tükrében *Bódis Gáspár dr.* az Erdélyi Fialatok most megjelent új számában. E kérdés nagy súlya éppen a székelyföldi vidékeinket érinti legjobban.

A Mádéfalvi veszedelem címen újabb munkája jelenik meg *Nyirő Józsefnek*. Beharangozóként ennek a hangulatát írja le *Csiby Lajos* az *Erdélyi Szemle* 3. számában vázolva a nagy székely tragédia főbb vonásait.

Jóízű székely témák jelentek meg a *Keleti Ujság* husvéti számában. *Gyallay Domokos* és *Dávid Iván* írásai ezek, amelyekhez hasonlókat többször is szívesen látnánk.

Székelyek fészekrakása Kanadában c. alatt *ifj. Kubán Endre* ad hirt a szülőföldjükről elszármazottainkról az *Ellenőr* ezévi 6. számában.

Demeter Gyula székely atyánkfíának a szegedi árvízzel kapcsolatos vonatkozásait ismertette *Herepei János* a *Pásztortűzben*. (1939. 167—174 képekkel.)

Gyergyószárhegy példaszerű közművelődési és gazdasági életét festi *Vinczeffy Sándor* a *Magyar Nép* 16. számában. *Sajgó József* mintagazda által nyújtott adatok egy igen értékes öntudatos modern gazdálkodásról adnak hirt.

Bákainé tanácsa c. ebeszélés a gyergyói *Tatárhalom* keletkezésének történetét mondja el a *Magyar Nép* 16. számában.

Református Gyülekezeti Élet címen f. év ápr. kezdetével *Dávid Gyula* szerkesztésében Székelyudvarhelyen népies, vallásos havi folyóirat jelenik meg, mely hivatva van pótolni a Márk Mihály által szerkesztett *Harangszó* című lapot, amely hatósági intézkedésre szüntette be megjelenését az ősz folyamán. Az új lap előfizetési ára egy évre 50 lej s megrendelhető a ref. lelkészi hivatal címén Odorheien.

Székely közös magánbirtokaink fontos problémáját fejtegeti *Fodor Pál* az *Erdélyi Gazda* 1939 1. számában.

Gyöngyössi Jánosnak Ujtorda egykori híres költőpapjának önéletrírását közli *Rass Károly* az *Erdélyi Múzeum* 1938 4. füzetében.

Lármafa.

A tudás kitüntetettjei: *Árkosi dr. Gelei József* szegedi egyetemi tanárt, az állattani kutatásairól világszerte ismert tudóst a múlt évben a Magyar Tudományos Akadémia a rendes tagjai sorába választotta be. Az idén pedig *dr. Vargha Béla*, az unitáriusok közszeretben álló püspöke a filozófiai kutatásai elismerése gyanánt nyerte el a különgként való bevállasztását.

Nagy Imre nyerte el az 1938. évi Szinyei—Merse Pál Társaság, Zichy Mihályról elnevezett nagy díját. Nagy örömmel tölt el Nagy Imre munkálkodásának eme elismerése, már csak azért is, mert alkotásainak minden vonása a mi szeretett földünknek porcikáit örökíti meg s minden munkájából kiérzik az ősföld imádata.

Szalay Gyula dr. kézdívasárhelyi születésű kiváló történetkutató atyánkfíát a budapesti középiskolák szakfelügyelőjévé nevezték ki.

Jancsó Bélát, a székelyudvarhelyi r. kath. főgimnázium tanárát *Márton Aron* püspök iskolai és egyházi téren kifejtett buzgó és eredményes munkásságáért igazgatói címmel tüntette ki.

Torda székhellyel, Torda- és Fehér megyékkel különálló daloskerület alakult január 22 én. Elnök *dr. Gáll Miklós* lett, az *Aranyos-vidék* főszerkesztője.

Vesztéseink: *K. Bogdán Géza* ny. főerdőtanácsos 77 éves korában elhunyt Brassóban febr. 22 én. A sok oldalú, de azért a szakirányban is kivállót alkotó székely fajtánknak volt ősi típusa. Hatalmas irodalmi munkásságot hagyott hátra, amelyben úgy az erdészeti, valamint a méhészeti szakélet terén is jelentős az általa feltalált eszközök ismertetése. — *Albert T. László* 28. évében véletlen szerencsétlenségnek esett áldozatul. Az elhunyt a mai fiatal nemzedéknek abba a csoportjába tartozott, amely a megfelelő műveltség megszerzése után praktikus pályán iparkodott példát nyújtani a mai körülmények közt való munkás, dolgoz megélhetéshez s mint ilyen fiatalon érdemesnek tartották a Tusnádfürdő igazgatására. — *Szabó Árpád* ny. tanár 70 éves korában hirtelen elhunyt. A nemcsak tanügyi, hanem közművelődési téren is munkás atyánkfíát nagy részvét mellett Bibarcfaiván helyezték nyugalomra ápr. 20 án. — *Benkő József* a székelyudvarhelyi ref. tanítónőképző gyakorló iskolájának igazgatóját fiatalon, munkaerejének delelőjén 43 éves korában vitte el a könyörtelen sors közüllünk. A kiváló vezető pedagógus nehezen pótolható ürt hagyott maga után nemcsak az iskolájában, hanem az énekkultúra terén is, amelynek, mint orsz. karnagy elismert vezető egyénisége volt. — *Bedő Miklós* honorádszentmártoni unit. lelkész 25 évi mintaszerű építő munka után hagyta ott váratlanul gyászba borult gyülekezetét, amelynek nemcsak lelki, hanem gazdasági vezetője is volt.

A Telekiek ősi fészkének a gerneszegi kastélynak művészorténeti ismertetését jelentette meg *Biró József*.

A hazagondolók tiszteletreméltó példája *Kassay Pál* Amerikába kivándorolt székelyudvarhelyi születésű atyánkfia, aki a Székely Dal-egylet 70 éves ünnepe alkalmával jelentős pénzösszeg adományozásával ad buzdító indítékot a további nemes munkához. Jól esik az elszakadt jómoduak e ritka példáját hangsúlyoznunk, hisz a hazagondolók többsége azok sorából kerül ki, akik az amugy is megsoványodott ősitőlajból örökség felszippantani jönnek haza.

Báró Bánffy György »Kék nefelejts« társaság alakult meg március folyamán kolozsvári székhellyel. A magyar nóta kultuszát célul kitűző csoportosulás elnöke az ismert nevű *dr. Dávid István* lett. A vezetőségben ott látjuk a székely nótáink pompás feldolgozóját. *Szittya Horváth Lajos* alelnököt és *Molnár Jánost*, a gyergyói zeneélet megszervezőjét is.

Nagy korcsolyaverseny és téli sportok színhelye volt a télen a festői szépségű *Gyilkostó*. Az országos jelentőségű versenyek február 26—27-ikén játszódtak le. Akkor, amikor egyebütt mindentűt a már eltűnt hóról tettek jelentést. Egy hétig volt hangos a különben télen csendes vidék. Az évről évre ide rögzített mozgalmas napok beszerzése a gyergyószentmiklósi Korcsolya Egylet agilis elnökének *dr. Csiky Jánosnak* köszönhető, aki már évekkkel ezelőtt jóelőre meglátta a Gyilkostó téli sportjelentőségét. A sajtópropagandával *Csiby Lajos* és *Blénessy Alajos* voltak az ügy értékes munkatársai. Szeretnők, ha ezt az öntudatos beszerző munkát láthatnók más vidékeinken is.

Örömmel üdvözljük a köveiköz új előfizetőket, mint ügyünk megértőit és támogatóit: dr. Vargha Béla, dr. Vékás Lajos, dr. Parádi Ferenc Kolozsvárról. — Magyar Polgári Kör Dész, — dr. Ilye Jenő Kisilye, — Firtos Aron Kénos, — Molnár Árpád, Sándor Ferenc, Szabó Gyula Helyből, — Brázay Zoltán Bpest, — Székely László. Arbor és Viktoria Szövetkezet, Gazdakör Cs-szentdomokos, — Gyöngy Géza, Bajna Imre, Kujbás János Berecz János, Geröffy Csanád Gy-szentmiklós. — Biró L. Dész és Adler S. Gy-szentmiklós. Hálásan köszönjük az önzetlen támogatást.

Előfizetések az 1939. évre. Helyből: Becsek A., Bende V., Benedek B., Blájer B., Demeter M., Fancsali B., Ferencrendiek, Ganz-cég, dr. Gönczy G., Jancsó B., dr. Jodál G., ifj. Kassay F. D., Kereskedő Társulat, Kertész A., Konz-gyógyásztár, Lőrincz J., Lőrincz és Zakariás-cég, Mihályi B., Orbán M., Polg. Önképzőkör, Schwächter J., dr. Sebesi J., dr. Szabó G., dr. Weiss R., dr. Wenetsek J., Ziegler-gyógyásztár. — Bartalis F. Fogaras (párt. 2 p.), — Biró L., Baritz A. Dész, — Demeter M. Sz-oláh-falu, — Gyulay A. Korond, — Halmágyi S. Arad, — Kovács P. Patakfalu, — Mezey Gy. Sz-keresztúr. — Nagy I. Cs-zsögöd, — dr. Nagy J. Cs-szentmárton, — Ott O. Szt-bánya. — Pál G-né Cs-somlyó, — Takó A. Szt-tamá, — Vajda A. Brassó, — dr. Barabás Z., dr. Antal J., dr. Kleiner E., dr. Tuszádi Éltés Gy. Bpest. — Egyet. Ásv. Földt. Int. Szeged, — Imreh J. Alsódabas, — Ilermáryi Sigmund S. P-szentlőrinc, — Máthé G. Nagycenk. — II sz. Polg. Leányisk. Ujpest. — dr. Borbáth. S. K-vár

Befizetések 1938-ra. Csekme M. Bpest, — Dobolyi Gy. Brassó, — dr. Fogolyán R. Stgyörgy, — Kóváry J. Kénos, — dr. Kovács G. Nagy K. Nyiracsád, — Nagy B. Sz-keresztúr (+ 39-re 40), — dr. Makkai A. Bpest, — Márkos J. Borszék.

1937-re. Szalló J. Zetelaka, — Nagy K. Szt gerice (+ 38 ra 15.) — Szabó L. Ikafalu, — Egyet. Állatrend Int. Bpest.

Befizetés Szabó Gy. N-galambfalva 60.